

Sławomir Nowosad, *Moralne konsekwencje wiary. Szkice anglikańskie*; Prace Wydziału Teologii Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II nr 172; Seria „Moralność Chrześcijańska w Kontekście Ekumenicznym” pod red. S. Nowosada; Towarzystwo Naukowe KUL – Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Lublin 2016, ss. 325

Powstanie Kościoła anglikańskiego przypadło na pierwsze dekady wielkich odkryć geograficznych, a tym samym na początek kolonializmu. Misjonarze chrześcijańscy, a zatem i anglikańscy podjęli dzieło ewangelizacji „nowego świata” – „nowych lądów” idąc ramię w ramię z urzędnikami i wojskiem określonych monarchów. Kościół anglikański jako Kościół narodowy Zjednoczonego Królestwa zaistniał wszędzie tam, gdzie pojawiły się brytyjskie władze: w Ameryce Północnej, w Azji i na Subkontynencie Indyjskim, w Afryce.

Zanim to się stało parlament Anglii uchwalił w 1534 r. *Act of Supremacy*, na mocy którego król ogłoszony został „jedyną i najwyższą głową Kościoła” w tym państwie. Konsekwencją tej decyzji była m.in. kasata klasztorów, których majątki przejęte zostały przez państwo. Anglikańska teologia i liturgia nabrała swego wyrazu. Opracowane zostały księgi do użytku kościelnego: *Book of Common Prayer* (która w 1662 r. uzyskała ostateczną formę), *Ordinal* i *39 Artykułów wiary*. Teologia anglikańska od

początku uformowania się struktur instytucjonalnych pozostawała pod wpływem doktryn: luterkańskiej, a także kalwińskiej. Chociaż anglikanizm zerwał z papieżem, to nie zapomniał i nie odwrócił się całkowicie od katolickiego charakteru społeczności. „Wskutek tego – pisał Sławomir Nowosad – ukształtowała się tzw. *via media*, która dążyła do zachowania stanowiska pośredniego między «rzymskim katolicyzmem» a protestantyzmem. W prawdach wiary zaczęto wyróżniać zagadnienia fundamentalne i drugorzędne, gdzie przyjęcia jedynie tych pierwszych były koniecznym warunkiem zachowania tożsamości anglikańskiej. Cała teologia stawiała się «wszechstronna» (*comprehensive*) i dopuszczająca różne opinie, nawet sprzeczne ze sobą” (*Anglikanizm*, w: E. Sakowicz [red.], *Jan Paweł II, Encyklopedia dialogu i ekumenizmu*, Radom 2006, s. 33). Kościół anglikański spełnił istotną rolę w powstaniu w 1948 r. Światowej Rady Kościołów.

Mimo kilkuset lat dystansowania się Kościoła katolickiego od Kościoła anglikańskiego (i *vice versa*) miały sporadycznie miejsce spotkania i kontakty katolicko-anglikańskie. Formalny ruch dążący do zjednoczenia chrześcijan różnych Kościołów i wspólnot eklezjalnych uformował się na początku XX w. W działalność ekumeniczną zaangażował się Kościół anglikański. Kościół katolicki nie podjął wówczas ekumenicznego wyzwania. Według anglikanów przeszkodą na drodze wzajemnych kontaktów było ogłoszenie w 1854 r. dogmatu o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Maryi Panny, a następnie proklamowanie przez Sobór Watykański I dogmatu o nieomyślności papieża w kwestiach wiary i obyczajów (moralności).

W 1962 r. odbyła się pierwsza od 1397 r. wizyta arcybiskupa Canterbury w Watykanie. Arcybiskup anglikański G. F. Fisher spotkał się wówczas z papieżem Janem XXIII. Ekumeniczna otwartość Soboru Watykańskiego II zrodziła szereg inicjatyw, których stronami byli katolicy i anglikanie. W czasie pontyfikatu Jana Pawła II miały miejsce liczne jego spotkania z oficjalnymi przedstawicielami Kościoła anglikańskiego. Szczególnej wymowy nabrała pierwsza wizyta złożona w 1980 r. w Watykanie przez królową Anglii Elżbietę II i księcia Filipa. W 1982 r. Jan Paweł II odbył podróż apostolską do Wielkiej Brytanii. Była to pierwsza wizyta papieża w Anglii od czasu zerwania w XVI w. więzi z Rzymem przez Church of England.

Jan Paweł II w trakcie pontyfikatu nieraz (np. w czasie wspomnianej wizyty w Wielkiej Brytanii) wyrażał przekonanie, że dialog teologiczny, prowadzony przez anglikanizm i katolicyzm doprowadzi „do dnia pełnego przywrócenia jedności w wierze i miłości” Motywacja do prowadzenia dialogów kościelnych wzmacniana była w czasie składania oficjalnych wizyt przez przywódców Kościoła anglikańskiego w Watykanie, a także przez uczestnictwo przedstawicieli Kościoła anglikańskiego w Światowym Dniu Modlitwy o Pokój, który miał miejsce w 1986 r. w Asyżu we Włoszech oraz w innych interreligijnych spotkaniach w duchu Asyżu.

Synod Generalny Kościoła Anglii podjął w 1994 r. decyzję o wprowadzeniu świeceń kapłańskich dla kobiet. Jan Paweł II przypomniał wówczas anglikanom nieprzerwaną od początku Kościoła tradycję i praktykę udzielania sakramentu święceń wyłącznie mężczyznom. Fakt ten zrodził kryzys i wygenerował wcale niemały *exodus* prezbiterów anglikańskich do Kościoła rzymsko-katolickiego.

W pogrzebie Jana Pawła II w 2005 r. brał udział abp Canterbury R. Williams. Natomiast po wyborze papieża Benedykta XVI abp R. Williams przybył do Rzymu na uroczystą inaugurację pontyfikatu. Arcybiskup Canterbury po raz pierwszy w dziejach chrześcijaństwa uczestniczył w inauguracji pontyfikatu nowego Biskupa Rzymu. Kościół katolicki uczestniczy w różnych formach dialogu z Kościołem anglikańskim. W dialogu teologicznym podejmowane są m.in. następujące tematy: nauka o Eucharystii; kapłaństwo urzędowe i święcenia; autorytet w Kościele; zbawienie a Kościół.

W Polsce istnieje niewielka społeczność anglikańska. Fakt ten nie daje możliwości prowadzenia dialogu teologicznego. Wielkim natomiast wyzwaniem dla Kościoła w Polsce, dla polskich misji katolickich w Wielkiej Brytanii, dla duszpasterzy polonijnych jest ponadmilionowa tamże obecność Polaków. Żyjąc i pracując w Anglii, Szkocji, Walii stykają się oni na co dzień z anglikanami, zarówno praktykującymi, jak i nominalnymi. Są oni pracodawcami Polaków, urzędnikami, pracownikami wszelkich służb administracyjnych, z którymi spotykają się Polacy. Zawiązywane są nadto małżeństwa mieszane – katolicko-anglikańskie. Obcowanie Polaków, w zdecydowanej większości katolików na wyspach

brytyjskich (m.in.) z anglikanami domaga się przynajmniej minimalnej znajomości zasad wiary anglikańskiej oraz moralności, a także prawa kościelnego. Imperatyw znajomości anglikanizmu dotyczy przede wszystkim polskich księży, duszpasterzy polonijnych, teologów, osoby świeckie zaangażowane w duszpasterstwo.

Powyższe bardzo ogólne informacje na temat anglikanizmu i jego relacji z katolicyzmem pozwolą spojrzeć z większym zainteresowaniem na rekomendowaną książkę pt. *Moralne konsekwencje wiary. Szkice anglikańskie* (Lublin 2016), której autorem jest ks. prof. dr hab. Sławomir Nowosad.

Książd Sławomir Nowosad jest kapłanem diecezji Zamojsko-Lubaczowskiej, profesorem w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II. W latach 2008-2012 był prorektorem tej uczelni, a od 2016 r. jest tam dziekanem Wydziału Teologii. Należy do Komitetu Nauk Teologicznych Polskiej Akademii Nauk. Ogłosił drukiem szereg publikacji, m.in.: *Teologia moralna ogólna* (Lublin 1994); *Nazwać dobro po imieniu. Sumienie w anglikańskiej teologii moralnej* (Lublin 1996); *Odnowa anglikańskiej teologii moralnej w XX wieku* (Lublin 2001). Jest współautorem dzieła *World Religions and the 1994 United Nations International Conference on Population and Development* (Chicago 1994). W ostatnich latach pod redakcją ks. S. Nowosada ukazały się natomiast książki: *Barwy nauki. Nowoczesne technologie ICT w upowszechnianiu nauki* (Lublin 2010); *W poszukiwaniu człowieka w człowieku. Chrześcijańskie korzenie nadziei* (Lublin 2012). Wydał nadto pozycje autorskie: *Moralne konsekwencje wiary. Szkice ekumeniczne i protestanckie* oraz rekomendowaną obecnie pracę *Moralne konsekwencje wiary. Szkice anglikańskie* (Lublin 2016).

Powyższa „notka” z zakresu biografii naukowej wskazuje na autora bardzo zaangażowanego w działalność naukowo-badawczą, jak i organizacyjną. Ks. S. Nowosad jest „promotorem” teologii moralnej ekumenicznie ukierunkowanej. Wśród teologów polskich jest najwybitniejszym znawcą anglikanizmu. Na plan pierwszy wysuwa się pasja poznawcza tego teologa, której przedmiot stanowi zarówno poznanie zagadnień z zakresu etyki i moralności w kontekście różnych wyznań (anglikańskiego, protestanckiego) oraz aplikacja zdobytej wiedzy do pragmatyki życia.

Książka *Moralne konsekwencje wiary. Szkice anglikańskie* prezentuje teksty wcześniej – w latach 1996-2012 ogłoszone dru-

kiem w różnych teologicznych dziełach zbiorowych oraz periodykach naukowych. W „Nocie bibliograficznej” (s. 311) podane zostały „źródła” tych artykułów. Zajmują one strony od 13 do 217 i zamieszczone zostały w następującej kolejności (mogłyby one zostać oznaczone jako I. części książki): „Kościelno-teologiczne fundamenty anglikanizmu”; „Ewangelickie odrodzenie etyki anglikańskiej w XVIII i XIX wieku”; „Kenneth Escott Kirk (1886-1954). Teolog moralista anglikański”; „Anglikańska teologia moralna według Lindsaya Dewara”; „Sakramenty inicjacji chrześcijańskiej w tradycji anglikańskiej”; „Wizja małżeństwa w dialogu katolicko-anglikańskim”; „Antropologia i życie społeczne”; „Etyka powielkanocna”; „Nadzieja na *visio Dei* w życiu moralnym”; „Ku integralnemu ujęciu moralności i duchowości chrześcijańskiej”; „Nurty w duchowości anglikańskiej XX wieku”; „Anglikańsko-katolicki dialog ekumeniczny – podstawy, przebieg, problematyka”

Drugą część książki – nie wyróżnioną edytorsko w spisie treści jako osobna sekcja publikacji – stanowi punkt pt. „Lektury anglikańskie” W tej części pracy, obejmującej strony: 219-294 autor przedstawił omówienia 23 książek, napisanych przez anglikanów, które były przez lata jego lekturą. Recenzje te opublikowane zostały pierwotnie w latach 1994-2015. Wszystkie omówione dzieła napisane zostały w języku angielskim.

„W nagłówku” opisu bibliograficznego każdej omawianej pozycji książkowej zamieszczone zostało „hasło” wskazujące na główne zagadnienie w niej podejmowane i analizowane. Wskażmy na niektóre: „Studium anglikanizmu”; „Moralność w świetle zmartwychwstania”; „Anglikańskie rozumienie autorytetu”; „Etyka chrześcijańska zawsze potrzebna”; „Moralność i pobożność razem”; „Etyka powielkanocna”; „Boży ład w stworzeniu”; „Sekularyzacja anglikanizmu (i nie tylko)”; „Prawdziwa wspólnota dzięki religii”; „Anglikańskie kłopoty”; „Teologicznie o polityce”; „O anglikańskiej tożsamości”; „Co będzie z anglikanizmem?”; „O konieczności teologii dla zrozumienia świata”; „Kościół jako otwarte Ciało Chrystusa”

Zamieszczona w książce „Bibliografia” (s. 295-309), wymieniająca prace autorów anglikańskich, stanowi cenny przewodnik po literaturze przedmiotu. Dzieło „domyka” „Nota bibliograficzna: (s. 311), „Summary” (s. 313-317); Indeks osobowy” (s. 319-325).

Zestawiony w 14 kolumnach „Indeks” podaje ponad 450 imion i nazwisk postaci występujących w książce. Najczęściej – jak dowiadujemy się z tegoż „spisu” – przywoływani w książce są: Kenneth Escott Kirk, Oliver O’Donovan, Jeremy Taylor, ale też Jan Paweł II.

Dzieło bardzo jasno przedstawia anglikańską naukę moralną na tle historycznym. Prezentuje zasady moralne anglikanizmu, które organicznie niemal związane są z pryncypiami teologicznymi tej poreformacyjnej tradycji eklezjalnej oraz w ogóle z wizją Church of England. W anglikańskiej teologii moralnej ważne są – jak zauważa S. Nowosad – takie jej wymiary czy aspekty jak: antropologia w odniesieniu do życia społecznego oraz integralne ujęcie moralności i duchowości chrześcijańskiej. W teologii moralnej uprawianej w anglikanizmie uwyrażnia się jej charakter sakramentalny, a także paschalno-eschatologiczny. *Notabene* – eschatologia jawi się jako nieczęsty motyw doktrynalny w dialogach Kościołów i wspólnot eklezjalnych. Autor przybliży czytelnikowi prace prowadzone w ramach Anglican-Roman Catholic International Commission. Ponad czterdziestoletni okres dialogów doktrynalnych, w tym z zakresu problematyki moralnej, jest czasem niemal dwu pokoleń, który może i powinien być jasno oceniony. Autor dzieła, którego tytuł *Moralne konsekwencje wiary* – jak sam zaznacza – zaczerpnął z encykliki ekumenicznej Jana Pawła II *Ut unum sint* (ogłoszonej w 1995 r.), reflektując miniony czas obustronnych relacji widzi, „że istnieje wielka przestrzeń dla dialogu dotyczącego moralnych zasad Ewangelii i ich zastosowania” (nr 68)” (zob. s. 8).

Książka „przemawia” tekstem – treścią. Nie jest jednakże nigdy obojętna jej szata graficzna. Dzieło *Moralne konsekwencje wiary. Szkice anglikańskie* prezentuje się „bardzo poważnie”, rzecz można „elegancko”. Okładka utrzymana jest w konwencji koloru granatowego. Tytuł został wyraźnie wyeksponowany przez odpowiednio dobrane liternictwo w kolorze „zbliżonym” do białego. Poniżej tytułu na fotografii ujęty jest witraż z kościoła anglikańskiego w Dorchester-on-Thames, w hrabstwie Oxford w Anglii. Na witrażu tym w centrum widzimy postać Pana Jezusa, po prawej stronie Zbawiciela – widnieje osoba Najświętszej Maryi Panny, po lewej zaś – Św. Józef. „Treść” ta daje dużo do myślenia. Autorem zdjęcia jest autor książki.

W przerwie w czasie lektury rekomendowanej książki ks. S. Nowosada można „spojrzeć” na liczne artystyczne fotografie zamieszczone w licznych jego autorskich albumach obecnych w Internecie: <https://get.google.com/albumarchive/115649158876278701536?source=pwa>

Eugeniusz Sakowicz

Recenzenci tomu:

o. prof. dr hab. Piotr Liszka (Wrocław)
ks. prof. dr hab. Wojciech Hanc (Warszawa)
ks. dr. Sławomir Śledziewski (Rzym)

Korekta:

Katarzyna Halkowicz